

Eesti Päästeameti üheksakümnendatel

Töötasin Päästeameti selle algusaastatel peaprogrammeerijana 19.10.1992... 24.10.1994.a

Päästeamet asutati 25.05.1992 peakorteriga Tallinnas Raua tn 2. Praegu on töotajaid üle kahe tuhande ja veebileht rescue.ee. Sel ajal muidugi palju vähem. Samas majas töötas üheksakümnendatel Tallinna allüksus tuletõrjeautodega. Töötajatest mäletan peadirektor Harry Hein, tema asetäitjad Mati Raidma, Kalev Timberg, Ants Rööp. Viimase alluvuses infoosakonnajuhataja Olev Loitme ja minu kolleeg Aili Vares- Tammela jt. Sagedased olid kontaktid Ain Karafiniga.

Päästeamati maja Tallinnas Raua 2.

Infoosakonnas püüdsime arvutustehnikat suurte personaalarvutite baasil päästeameti vajadusteks rakendada. Selleks olid dispetšeri töö lihtsustamise ülesanded. Viimased töötasid sel ajal Rannavärava kõrval maa all esimese Eesti Vabariigi aegses nn sõjaväe ülemjuhataja kindral Laidoneri varjendis.

Käisin ka teistes Eesti päästeameti üksustes programme juurutamas ja õpetamas. Näiteks Saaremaal Kuressaarel.

Töötasime koos Olev Loitmega ka Sisekaitseakadeemia Päästekolledzis Kase tn 61 arvutiõpetajatena. Olev luges loengut ja mina andsin praktikatunde, Sisekaitseakadeemia Päästekolledži tegutseb alates 1993. aastast, mil alustasid õppetööd esimesed päästeteenistuse erialale vastu võetud 16 esimese lennu üliõpilast.

Tänapäevalgi on Päästeamet Siseministeeriumi valitsemisalas olev valitsusasutus. Päästeamet juhib Eesti Vabariigis päästeala tööd, korraldades päästetöid, teostades tuleohutuse järelevalvet ning kohaldades vajaduse korral riiklikku sundi seadustes ettenähtud juhtudel ja korras. Oma tegevuses esindab Päästeamet Eesti Vabariiki. Teenistuslikku järelevalvet Päästeameti tegevuse üle teostab siseminister.

Päästeameti lugu algas Eesti taasiseseisvumisega ja varasema riikliku struktuuri ümbermõtestamisega. Eesmärk oli uue valdkonna – päästeteenistuse loomine varasema tuletõrje ja tsiviilkaitse baasil. Sellele pandi alus 25. mail 1992, kui Eesti Vabariigi Valitsus andis välja määruse Riikliku Tuletõrjeameti likvideerimise kohta ning tema varade ja funktsioonide üleandmisest Riiklikule Päästeametile. Päästeameti kaugema eelkäijana Eesti Vabariigis võib esile tuua 1937. aastal asutatud kodanliku õhukaitse ja tuletõrje osakonda, milles tuletõrje ja tsiviilkaitse funktsioonid olid samuti ühendatud.

Hiljuti oli Eestis toimunud rahareform ja noorel riigil oli kõigest suur puudus. Mäletan et palju pääste- ja tuletõrje varustust saime Rootsist ja Soomest. Neilt saime ka arvuteid. Palju tänu!

NLiidu aegse Paldiski allveelaevnike õppekeskuse tuumareaktori demonteerimine

Esimene tuumareaktor toodi Paldiskis asuvasse allveelaevnike õppekeskusesse 1967. aastal. Teine tuumareaktor käivitati 1983. aasta veebruaris. Mõlemad reaktorid seisati 1989. aasta detsembris.

Reaktoreid saabus demonteerima 27 spetsialisti, 2 inimest reaktorikompleksi projekteerinud asutusest, sealhulgas peakonstruktor, ja 3 asjatundjat Venemaa ühest suurimast allveelaevade ehitamise keskusest Severodvinskist. 24. augustil 1994 kell 9.27 alustasid 8 Vene spetsialisti uuema, 90-megavatise reaktori kaane avamist. Töö kestis 3 tundi ja 3 minutit ning kulges kava kohaselt. Spetsialistid tõstsid kaane kõigepealt 5 sentimeetri kõrgusele, siis tehti mitu tundi mõõdistustöid ja lõpuks tõsteti kaas pealt.

Minu mälestuse järgi oli sel päeval kohal paarkümmend Päästeameti tuletõrje autot. Samuti meie keemikud ja radiatsioonikiirguse spetsialistid. Mäletan kiirgus- ja keemiakaitse spetsialist Peep Kons. Olin ka sel päeval Päästeameti autos spetsiaalravitiga, millel oli radiatsioonikiirguse tuvastamise programm. Radiatsioonitaseme tõusu program ei tuvastanud. Seda ütlesin sama päeva 'Aktuaalses Kaameras', kus mind näidati arvuti taga.

20. septembril 1994 avasid tuumaspetsialistid 70 megavatise reaktori. 15. oktoobri 1995 hommikul kell 6 algas Paldiskis operatsioon tuumakütuse varaste äraviimiseks. Kell 9.53 lahkus tuumakütusega eriešelon veduri M62-1599 juhtimisel Paldiskist ja võttis suuna Tallinnale. Paldiskist saabus tuumaešelon Tallinna kaubajaama, kus vahetati välja vedur. Tallinnast läks sõit Tapale, kus tehti 8-minutilise tehniline peatus, ja edasi Narva. Narvas õiendati tolliformaalsused ning kell 18.05 ületas erirong Narva silla ja lahkus Eestist.

Kus on meie varjendid ja gaasimaskid?

Kui külm sõda 1990. aastal ametlikult lõppes, kadus ka hullus, mida ühel kuuendikul planeedist hüüti tsiviilkaitseks. Tuumasõja hirmus betoneeritud punkrid jäeti meil saatuse hooleks ja lagastati valdavalt ära, ent Soomes teab igäüks ka praegu, kus on tema personaalne pommivarjend.

Vähemalt pool eestimaalastest teab oma isiklike ihurakkudega, mida tähendas kunagine tsiviilkaitse. Vanematele täiesti mõttetut tingel-tangelit, kus tuli õppustel või harjutustel lõpmatuseni korrata, kas aatomiplahvatuse eest peab varjuma pea või jalad ees, ja kuhu kogunevad need tublid inimesed, kes pärast pommikärakat langenute kiirgavaid konte kokku lükkama hakkavad. Koolilastele aga tähendas tsiviilkaitse kilomeetreid jooksukrosse, näo ees gaasimask, mille häguseks tõmbunud klaasid andsid üsna täpse ettekujutuse, mis tunne võis olla siilil udus.

Ent tõsisematele toonidele tagasi minnes: tsiviilkaitse oli sotsialistlikus süsteemis püha lehm. Tsiviilkaitse kõrgemate tegelaste – enamasti olid need armeest erru läinud päris kõvad kupukandjad – antud korraldused polnud mitte soovitatavad, vaid käskivad koguni partei liinile.

Tsiviilkaitse õppus oli alati nagu pidupäev, sest tööd tegema ei pidanud. Kuna tsiviilkaitse kuulus NSV Liidus kõige suuremate prioriteetide hulka, ei lugenud siin keegi kopikaid. Kui vaja, tõsteti õhku lennukid, et vaenlase õhurünnakut matkida. Kui vaja, pandi ratastele terve bussipark, et imiteerida inimeste evakueerimist. Iga töökollektiiv ja kool teadis oma evakueerimiskohta mõnes maakoolimajas. Aga reservis olid kõik kohad, kuhu vähegi koiku maha kannatas toetada. Isegi inimeste kodud olid arvel.

NLiit valmistus tõeliseks surmatantsuks. Võrru, Viljandisse, Pärnusse ja Keilasse kerkisid haiglakolossid – rindelähedase tagala hospitalid. Mida mitte kellelegi tarvis polnud, kuid mis olid valmis vastu võtma tuhandeid tuumakahjustatuid. Ilmusid raudteed, mis ei viinud mitte kuhugi. Äraseletatult: metsades paiknevatesse varjenditesse.

Tavalist inimest pani imestama seegi, kui mitmed üldkasutatavad maanteed mõne kilomeetri pikkuses väga laiaks muutusid. Eestis oli neid teejuppe, mida võis kasutada lennuväljadena, kümnekond. Suure saladuskatte all valmisid varjendid, millest parimad asusid Tallinnas Rannavärava mäe all ja Kose lähedal ja võimaldasid sotsialistliku vabariigi elu jätkumist ka pommirahe all. Enne läheb meile lähim looduslik termotuumareaktsioon looja, kui kõiki tsiviilkaitse sildi all toimunud nõukogude silmamoondused üles jõuame lugeda.

Eesti riigikorra muutudes muutus tsiviilkaitse elanikkonna kaitseks. Ja kuna külm sõda oli läbi, leidsid muutused aset ka Euroopas. Neist peamine oli tsiviilkaitse ja tuletõrje ühendamise. Nagu rääkis Riigikogu riigikaitsekomisjoni esimees Mati Raidma, sai see Eestis teoks täpselt koos Taaniga. Selles mõttes astusime Lääne-Euroopaga ühte jalga. Lõuna-Euroopa tuli järele hiljem ja sealne süsteem pole tänini valmis. Riigikaitsekomisjoni esimehe asetäitja Aivar Riisalu viitas, et praegu ollakse Eestis väga kaugel sellest, et muretseda igatühele gaasimask või määrata kõigile nurk kusagil varjendis.

Elanikkonna kaitse pole tsiviilkaitse

Olukorras, kus raha nappis, oli vaja ambitsioone alla võtta. Meie oleme valmis vaid selleks, et sõda ei tule. Ka riik suhtus asjasse samal põhimõttel. Mati Raidma sõnul oli Eesti 90ndate algul kahe valiku ees. "Kas hakkame oma elanikkonna kaitset üles ehitama igapäevase elu vajadustel: tõstame päästeteenistuse taset võitluses suurtulekahjude, veereostuste, liiklusõnnetuste, mürkainete pihkumise ja muu sarnase vastu. Või paneme mängu hiigelsummad kogu varjendite süsteemi renoveerimiseks. Kahte korraga poleks me jaksanud. Selleks polnud ega poleks praegugi raha."

Otsustamise ajal konsulteeriti peaaegu kõigi Lääne-Euroopa kolleegidega ja leiti ühiselt, et varjendite arendamine on vale juba põhimõtteliselt. "Kui tõesti on olemas tuuma- või ükskõik mis teine oht, on äärmiselt vale kutsuda inimesi lahkuma kodudest kusagile varjendisse, sest juba sinna minek võib võtta fataalse varjundi – inimene võib lihtsalt surma saada. Vastupidi, inimesi peaks mis tahes kunstidega keelitama mitte kodust lahkuma. Tihendama kõikvõimalikke pragusid, lülitama välja ventilatsiooni ja hoidma käepärast laetud mobiiltelefon. Just selle riistapuu kaudu hakkab tulevikus liikuma kõige suurem info, kuidas edasi toimida. Oodata, kuidas reageerivad profid," selgitab Raidma. "Täiesti ebamõistlik on usaldada ka gaasimaski kui individuaalse kaitse vahendeid. Kui neid tõesti kusagil salapaigas iga eestlase jaoks peaks olema, jääb täiesti selgusetuks, kuidas need abivajajateni peaks jõudma. Kardan, et selleks ajaks abivajajaid lihtsalt enam pole."

Peamiselt just nendel kolmel põhjusel langes traditsiooniline tsiviilkaitse prioriteetide hulgast välja ja selle asemele tõusis hoopis rahva teavitamine ja teadlikkuse kasvatamine. "Mõlemal juhul on väga palju arenguruumi," möönas Mati Raidma siiski kriitiliselt, et Eesti päris valmis ei ole. Eesti Vabariik saab ka hädas ja sõjas juhitud

Kui igale Eestimaa inimesele ei olegi enam varjendit, gaasimaski ega kogunemispunkti, mis saab siis ootamatu ohu korral meie juhtivatest peadest? Kas valitsusel ikka on kusagil salapunker? "Sellele on mõeldud päris põhjalikult," selgitas Mati Raidma. "On kindel, et meie president, ministrid või parlament, riigi kaitsevõimele muidu vajalikud inimesed ilma kaitseta ei jää. Kuidas see toimib, ma mõistagi pikemalt lahti seletama ei hakka. Varjend neid praegustes oludes ei oota. On ka teisi võimalusi kui ainult maa alla pageda," jättis Raidma vastuse õhku.

Kes ja kuidas meid aga katastroofi või sõja korral juhtima hakkab?

Kriisikomisjon koosneb enamikus kantsleritest ja tegeleb peaasjalikult elanikkonna kaitsega. Peaministri juurde jääb töötama julgeolekukomisjon, kuhu kuuluvad võtmeministrid. Presidendi ümber koondub riigikaitse nõukogu, millest pool on täitevvõimu esindajad: peaminister, kaitseminister, siseminister, rahandusminister, justiitsminister. Teisel pool parlament: esimees, väliskomisjoni esimees, riigikaitse komisjoni esimees, kaitseväge juhataja jne.

Raidma möönab, et üks nõrku kohti on rahu- ja sõjaaegse riigikaitse seaduse erinevus. "Kujutage ette, kuidas see praktikas toimib," ütleb Raidma. "Tavaliselt elame ühe riigikaitse seaduse järgi. Siis paneme selle sahtlisse, võtame välja teise ja hakkame uut moodi elama. Olin Gruusia rasketel aegadel Tbilisis. Nendel käis asi just nõnda. Ja see oli paanilises olukorras, peataolekus suisa vale. Rahu- ja sõjaaaja seadused ei tohi teineteisest märkimisväärselt erineda. Üks, mis Eestis võib kindlasti põhjustada poliitilisi debatte, võib ohuolukorras olla presidendi võimu vähenemine ja selle raskuskeskme koondumine täitevvõimu kätte."

Varjendite aeg on möödas

Kuigi ammu pole Eestis sõda olnud, näitab telekas meile igal õhtul, et sõjad pole maailmast kadunud. Ka pronksiöö ja selle võimalikud edasiarendused pole teab kui kauge minevik. Eestimaal usutakse siiski kindlalt, et varjendite aeg on minevik ja need võibki heita ajahamba pureda. Kõik kunagi raskesse betooni valatud punkrid on kasutusel parimal juhul muuseumidena, nagu on toimitud Hiiumaal, halvimas variandis aga lihtsate sitamajadena, kus vedela ja paksu kiht hallitusega segamini kasvab.

Ohu puhuks on vanemate keldriga majade elanikel siiski kodu all pelgupaik olemas. Paneelmaja magalate inimesed nii kaitstud ei ole. Mingid keldriboksid on, aga kas sealt ka hädasureeni puhul kaitset leida, on juba kahtlasem. Praegused hanejalgadel uusehitised kätkevad alakorrustel paremal juhul vaid autode parkimispaiku ega täida mingit turvaeasmärki. Sõjad ei sobi praegusesse arhitektuuri.

Päästeameti mark.

Esimest korda välismaale

Ega NLiidu ajal eestlased eriti välismaale ei saanud – raudne eesriie hoidis meid halbadest kapitalistidest eemal. Matkasin ainult kuuendikul planeedist, aga seda tegin päris sportlikult – kuni meistersportlase nimetuseni mägitatkamises.

Seega esimest korda välismaale jõudsin alles 1993. aasta suvel. Juhtisin jalgratta matka Soome lõunarannikul Helsingist Hankosse ja tagasi. Saime toredate puhkuse Soome lahe lõunaranniku parkmetsades ja kaljudel. Ööbisime telkides ja võtsime ajalehtigi tualettpaberiks kaasa, hea NL aegse kombe kohaselt. Kuid oh üllatus: kõikjal olid korralikud vetsud ja kõik paberirullidega!

Soome lõunaranniku kaljune maastik oli mulle nii meeldiv, et tegin kohe ja järjest neli matka erinevate gruppidega: tallinnlased, pärnakad 2 gruppi ja Väike-Maarja kooliõpilased. See oli nn eestlaste dessant Soome, mida korraldas Türilt pärit matkamees Toivo Kaselaid, kes ostis uued välismaised jalgrattad ja rentis neid matkagruppidele.

1994. aasta suvel matkasin jalgratastel juba Rootsi Mälari kauni järve käärulistel radadel Stockholmi poole tagasi. Jälle toredad ööbimised telkides. Isegi Rootsi kohalik ajaleht kirjutas meist. Ja Stockholmi ja tagasi Tallinna sõit muidugi septembris põhja läinud parvlaeval Estonia.

Tervist ja pikka iga endistele kolleegidele!

Ülo Kangur, 31.03.2021.

Vaata lisa 'Eesti päästeteenistused. Aastad 1990 – 2004'.

